

Taras BARŠČEVSKI

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška ulica, 38
Hrvatska – 10 000 Zagreb
taras.barscevski@kbf.unizg.hr

MOLITVA I TRAJNA FORMACIJA KAO DUŽNOSTI U SVEĆENIČKOM ŽIVOTU

Sažetak

Molitva je za svećenika bitan element njegova identiteta i duhovnog života te njegove svećeničke službe. Iako se proenstveno izražava riječima i u različitim vanjskim oblicima, njezino privilegirano mjesto je ljudsko srce u kojem se u dijalogu susreću Bog koji poziva i čovjek koji odgovara na Božji poziv. U dubini vlastitog srca svećenik ulazi u jedinstvo s Kristom i tako sudjeluje u sinovskom razgovoru Isusa s Ocem. Taj osobni Kristov poziv "biti s njim" svećenik ostvaruje u zajedništvu s drugim svećenicima koje povezuje zajedničko sveto ređenje i poslanje. Polazeći od primjera molitve koji daje sam Isus u evanđeljima, vidjet ćemo koji su prioriteti svećeničke službe gdje upravo služba molitve i Riječi zauzimaju prvo mjesto, no zahtijevaju odgovarajući trud i postojanost. Ne radi se o nekim formalnim aspektima molitve, nego o postojanom trudu rasta "u milosti i spoznanju Gospodina našega Isusa Krista" (2 Pt 3,18), kako bi molitva prožela cijeli život svećenika i obuhvatila sve vidove njegova života i djelovanja. Riječ je o trajnoj formaciji, koja obuhvaća ljudsku, duhovnu, intelektualnu i pastoralnu sastavnicu. Njezin cilj je pomoći svećenicima da velikodušno odgovore zadaći što su je primili svetim redom: da čuvaju, brane i razvijaju svoj specifični identitet i poziv te da služnjem posvećuju sami sebe i druge. A to mogu ostvariti samo ako dozvole da ih u vlastitom životu i službi kroz svakodneвно čitanje odgaja i vodi Božja Riječ, kvaliteta slušanja koje ovisi u velikoj mjeri od "plemenitog i dobrog srca" (usp.: Lk 8,15) o kojem se treba brinuti i koje treba čuvati "kako se ne bi u njemu porodila opaka misao" (usp.: Pnz 15,9).

Ključne riječi: Svećenik, molitva, euharistija, časoslov, trajna formacija, sinodalnost, srce.

Uvod

Za svećenika, kao i za svakog vjernika, molitva je bitan element njegova identiteta i duhovnog života te njegove svećeničke službe. Drugim riječima, molitva nije neki dodatak od kojeg bi eventualno zavisila samo kvaliteta svećeničke službe ili njezina efektivnost i bila odraz svećenikove osobne duhovnosti, nego dotiče sam identitet svećenika. No, u čemu je bit svećeničke molitve i po čemu se ona ističe ili bi se trebala isticati od molitve svakog drugog vjernika? Kako bismo pokušali odgovoriti

na to pitanje, potrebno je ponajprije, koliko je to moguće, navesti osnovna svojstva kršćanske molitve, koja mora obuhvatiti različite aspekte i duhovna iskustva te ne može biti svedena na jednu jedinu definiciju.

Prema najproširenijoj i najjednostavnijoj definiciji molitva je "razgovor s Bogom", što se može razumjeti kao "riječi kojima se čovjek obraća višem biću¹ izražavajući time svoju pobožnost, upućujući molbu ili zahvalnost",² ili kao "religiozni čin izgovaranja određenog teksta, u kojem se vjernici obraćaju Bogu" prema kojemu moliti znači "razgovarati s Bogom i zadržavati se s njim, zahvaljivati, klanjati se, iznositi svoja razmišljanja i osjećaje, moliti ga nešto, slaviti ga i davati zadovoljštinu".³ Takva je molitva, možemo reći, vlastita ljudima svih religija svih prostora i svih vremena koji se obraćaju Bogu za pomoć, pogotovo u velikim poteškoćama i iskušenjima, ili mu žele zahvaliti u trenucima radosti.

Za kršćane izvorom molitve nije čovjek, njegove želje ili potrebe ni situacije u kojima se nalazi, nego sam Bog koji "prvi zove čovjeka"⁴ i "s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara".⁵ Molitva, dakle, nisu samo riječi upućene Bogu, religiozni čin ili obred, pa ni "razgovor" u kojemu čovjek iznosi Bogu svoja razmišljanja i osjećaje, nego "privilegirani izraz dijaloga", štoviše "najizvrsniji dijaloški izraz odnosa između Boga i čovjeka".⁶ A taj dijalog iniciran od Boga, ta Riječ koju Bog prvi upućuje čovjeku i koju "smo čuli, vidjeli očima svojim, razmotrili i rukama opipali" (usp.: 1 Iv 1,1) ima svoje prepoznatljivo lice i ime – Isus Krist, "jedini posrednik između Boga i ljudi" (usp.: 1 Tim 2,5). Zato moliti znači usredotočiti pogled na Isusa,⁷ ući u jedinstvo,⁸ u osobiti i duboki sklad s Kristom, Dobrim Pastirom,⁹ znači ostati u Kristu i biti u Gospodinu.¹⁰

¹ „Molitva“, <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (21. 10. 2023.).

² „Molitva“, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Zagreb: Školska knjiga, 2015.), 763.

³ „Molitva“, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Molitva> (21. 10. 2023.).

⁴ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2567 (Zagreb: Hrvatska Biskupska konferencija – Glas Koncila, 1994.), (dalje: KKC).

⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o Božanskoj objavi* (18. XI. 1965), br. 21, *Dokumenti* (Zagreb: KS, 2008.), (dalje: DV).

⁶ Usp.: Maria Carmela PALMISANO, „Preghiera“, *Temi teologici della Bibbia* (Milano: Cinisello Balsamo - San Paolo, 2010.), 1068 i 1073.

⁷ Usp.: Robert SARAH, *Za vječnost. Razmatranja o liku svećenika* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2022.), 128.

⁸ KKC, br. 2709.

⁹ Usp.: KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera* (11. 2. 2013.), br. 49 (Zagreb: KS, 2014.), (dalje: DSŽP).

¹⁰ Usp.: BENEDIKT XVI., *Misli o svećeništvu. Izbor tekstova pape Benedikta XVI.* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009.), 40 i 42.

Govoreći o kršćanskoj molitvi, Kompendij Katekizma Katoličke Crkve donosi poznatu definiciju sv. Ivana Damašćanskog,¹¹ koju je na Zapadu preuzeo sv. Toma Akvinski: „Molitva je uzdignuće duše k Bogu ili traženje primjerenih dobara od Boga sukladnih njegovoj volji“¹² da ga slavimo i tražimo od njege stvari potrebne za vječno spasenje.¹³ Bez obzira na to što je molitva bez sumnje potraga za Bogom od strane čovjeka, kretanje našega srca prema Bogu koje ostaje nemirno dok se ne smiri u njemu,¹⁴ „zanos srca, jednostavan pogled bačen prema nebu, usklik zahvalnosti i ljubavi kako u kušnji, tako i u radosti“,¹⁵ ona je „uvijek dar od Boga koji ide čovjeku ususret i traži njegov odgovor“.¹⁶

Molitva je, dakle, „prvi i temeljni oblik odgovora na Riječ“,¹⁷ odgovor na Gospodinov poziv: „molite Gospodara žetve da pošalje radnike u žetvu svoju“ (Mt 9,38).¹⁸ Samo u slušanju Boga, naša molitva postaje „živi i osobni susret s neizmjerljivo dobrim Ocem, njegovim Sinom i s Duhom Svetim koji prebiva u našem srcu“.¹⁹ Molitva je „život novoga srca“ i „spomen na Boga“,²⁰ „saveznički odnos Boga i čovjeka u Kristu. Ona je čin Boga i čovjeka; izvire iz Duha Svetoga i iz nas, sva je usmjerena Ocu, u jedinstvu s ljudskom voljom Sina Božjega koji je postao čovjekom“.²¹

Ne možemo, dakle, svesti molitvu na molbe upućene Bogu, na riječi zahvale ili hvalu, na tehnike meditacije ili kontemplacije, pa ni na službu zastupništva i zagovorne molitve. Drugim riječima, molitva se ne ograničava svojim sadržajem i tim pače raznim oblicima, da i ne govorimo o formalnim aspektima rubrika, držanju tijela ili molitvenim gestama od klečanja ili stajanja pa sve do molitava sklopljenih ili raširenih ruku.

¹¹ Ivan DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 68 [De fide orthodoxa 3, 24]: PTS 12, 167 (PG 94, 1089).

¹² *Kompendij Katekizma Katoličke Crkve* (Split: Hrvatska Biskupska konferencija - Verbum - Crkva u svijetu, 2006.), br. 534 (dalje: *Kompendij KKC*).

¹³ Usp.: Toma AKVINSKI, *Summa theologiae, pars II-II, q. 83,1 art. 1 ad 2; art. 5 ad 2; art. 15 ad 2*.

¹⁴ Usp.: Aurelije AUGUSTIN, *Ispovijesti, knjiga I, 1.1* (Zagreb: KS, 1973.), 7.

¹⁵ Usp.: Tereza OD DJETETA ISUSA, „Manuscrit C, 25r“, *Histoire d'une âme: Manuscrits autobiographiques* (Paris: Cerf, 1992.), 389-390.

¹⁶ *Kompendij KKC*, br. 534.

¹⁷ IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis. Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama* (25. 3. 1992.), br. 47 (Zagreb: GK, 1995.), (dalje: *PDB*).

¹⁸ Usp.: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata. Načela i smjernice (Ratio fundamenalis nationalis Croatiae)*, (1. 10. 2012.), br. 17 (Zagreb: GK, 2012.), (dalje: *RFNC*).

¹⁹ Usp.: *Kompendij KKC*, br. 534.

²⁰ *KKC*, br. 2697.

²¹ *KKC*, br. 2564.

Molitva je način ući u kontakt s Bogom i ostati u njemu, ona je jedinstvo s Kristom²² i sudioništvo u sinovskom razgovoru Isusa s Ocem.²³ Istovremeno molitva postaje također i način ostati u jedinstvu sa samim sobom jer samo u dubini nas samih možemo iskusiti prisutnost Apsoluta.²⁴

Iskustvo prisutnosti "triput svetoga Boga"²⁵ i zajedništva s Gospodinom, susret i dijalog Boga i čovjeka te saveznički odnos u Kristu ima i svoje privilegirano mjesto, a to je ljudsko srce, gdje Bog zove, a čovjek se odaziva.²⁶ No, kao što je Riječ postala tijelom kako bismo je mogli vidjeti, čuti i dotaknuti, tako i susret s Bogom u molitvi poprima različite oblike, a misli srca otkrivaju se u riječima i gestama koji prate našu molitvu. Sveti Bazilije naučava da nam je "uporabu riječi darovao Bog koji nas je stvorio kako bismo mogli jedni drugima obznaniti *nakane srdaca* (1 Kor 4,5) i povjeriti se, zahvaljujući istoj ljudskoj naravi, našem bližnjem očitujući mu odluke *tajni srca* (1 Kor 14,25) kao iz nekih spremišta (usp.: Lk 12,24)".²⁷

Uzimajući, dakle, u obzir da je molitva ponajprije pitanje odnosa čovjeka i Boga koji se odvija u dubini srca, no koji obavezno poprima ili ne poprima - ovisno o tome postoji li ili ne odnos s Bogom i koliko je on prislan - raznovrsne oblike od riječi i tekstova pojedinih molitava, pobožnosti, obreda, liturgijskih čina i molitvenih gesti, pa sve do euharistijske beskrvne žrtve, želimo u ovom članku skrenuti pozornost ponajprije na molitvu svećenika, i to što je obilježava kao takvu.

S obzirom na to da za svećenike molitva, to jest odnos s Bogom, ovisi o Kristovu pozivu "da budu s njime" (Mk 3,14) i o njihovu odgovoru: "Evo, mi sve ostavismo i pođosmo za tobom" (Mt 19,27; Mk 10,28; usp.: Lk 5,11; 18,28), započet ćemo od molitve kao "dužnosti", tj. stvarnosti koja proizlazi iz svećeničkog poziva "biti s Kristom". Ukoliko taj poziv svaki svećenik ostvaruje "po mjeri dara Kristova" (Ef 4,7), no u zajedništvu krvi i tijela Kristova (1 Kor 10,16) jednih s drugima (usp.: 1 Iv 1,7), istaknut

²² Usp.: KONGREGACIJA ZA KLER, *Dar svećeničkog zvanja. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis. Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i izobrazbi* (8. XII. 2016.), br. 102 (Zagreb: KS, 2016.).

²³ PDB, br. 47.

²⁴ Usp.: Paolo CURTAZ, „La preghiera cristiana“ (28. XI. 2022.), https://preghieracristiana.it/approfondimenti/la-preghiera-cristiana-paolo-curtaz/?utm_source=pocket_saves (11. III. 2023.).

²⁵ Usp.: KKC, br. 2565.

²⁶ Usp.: KKC, br. 2562–2563.

²⁷ Basilios MAGNUS, *Homilia in illud: Attende tibi ipsi* (PG 31, 197C); = Basilio DI CESAREA, „XXVIII. Omelia su "Presta attenzione a te stesso" (Dt 15,9)", PG 31, 197C, Giorgio MAZZANTI (ur.), *Basilio di Cesarea. Omelie sui salmi e altre omelie esegetiche. Introduzione, commento e revisione* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017.), 499–500.

ćemo i aspekt sinodalnosti s naglaskom na unutarnje bratstvo svećenika u kojem su svi svećenici povezani snagom zajedničkog svetog ređenja i poslanja.²⁸ Glede same molitve svećenika, polazeći od primjera molitve koji daje Isus u evanđeljima, vidjet ćemo koji su prioriteti svećeničke službe gdje upravo služba molitve i Riječi zauzimaju prvo mjesto, no zahtijevaju odgovarajući trud i postojanost. Budući da molitva počinje od Božjeg poziva i slušanja njegove Riječi, obratit ćemo posebnu pozornost na *lectio divina* ne samo kao još jednu metodu čitanja Svetoga pisma, nego upravo kao način prebivati u Riječi i rasti u odgovoru toj istoj Riječi tijekom cijelog života. S obzirom na to da je osnovno mjesto susreta između Boga i čovjeka ljudsko srce, na kraju ovoga članka preuzet ćemo neke savjete svetog Bazilija kako sačuvati srce od opakih misli i naučiti ga slušati Božju volju.

1. Služba molitve kao dužnost pred Bogom i zalag zajedništva među braćom

1.1. Dužnost molitve

Biti svećenik, slobodan je odgovor na Kristov poziv “ići za njim” (usp.: Mt 4,19; 8,22; 9,9; 19,21; Mk 1,17; 2,14; 10,21; Lk 5,27; 9,59; 18,22; Iv 1,43; 21,19.22) da bude s njim (usp.: Mk 3,14) i da ga prati kamo god pođe (usp.: Otk 14,4). Znači biti spreman propovijedati kraljevstvo Božje, liječiti svaku bolest i nemoć, izgoniti nečiste duhove (usp.: Mt 10,1; Mk 3,15; 6,7; Lk 9,1-2) te biti njegov “svjedok u Jeruzalemu, Judeji i Samariji, sve do na kraj zemlje” (Dj 1,8). Kako bi ispunio taj visoki poziv, svećenik se mora odreći samoga sebe, uzimati danomice svoj križ i ići za Isusom (usp.: Lk 9,23; 14,27; Mt 16,24; 10,38; Mk, 8,34); mora ostaviti *sve svoje* (usp.: Mt 19,27; Mk 10,28; Lk 5,11; 18,28), mora ostaviti *mreže i oca* u lađi s nadničarima (usp.: Mk 1,18.20; Mt 4,20.22), pa i *kuće, braću, sestre, oca, majku, ženu, djecu ili polja* (usp.: Mt 19,29; Lk 18,29) ne pretpostavljajući Kristu ni svoje najmilije (usp.: Mt 10,37; Lk 14,26), pa ni svoj vlastiti život (Otk 12,11).

Slobodnom odgovoru čovjeka na poziv prethodi čin slobodne volje samoga Boga koji ga poziva u zajedništvo s njim. Bog čini čovjeka sebi slična (usp.: Post 1,26), milostivo gleda na Abela i njegovu žrtvu (usp.: Post 4,4), ukazuje milost Noi (usp.: Post 6,8), poziva i blagoslivlja Abrahama

²⁸ Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 8, *Dokumenti* (Zagreb: KS 41996.), (dalje: PO); SVETA KONGREGACIJA OBREDA, *Eucharisticum mysterium. Uputa o štovanju euharistijskog otajstva* (25. 5. 1967.), br. 47 (Zagreb: KS, 1980.).

(usp.: Post 12,1-3), blagoslivlja Izaka (usp.: Post 25,11) i Jakova (usp.: Post 32,30), prisutan je u Josipovu životu i okrunjuje uspjehom što god bi taj poduzeo (usp.: Post 39,2.23); razgovara s Mojsijem licem u lice kao što čovjek govori s prijateljem (Izl 33,11), uzvisuje Jošuu (usp.: Jš 4,14), poziva proroke (usp.: Iz 6,6-13; Jer 1,4-10; Ezek 2,1-8...) te obećava Davidu podići dom i utvrditi njegovo prijestolje zauvijek (usp.: 2 Sam 7,12-13). Svaki taj poziv znak je Božje naklonosti koja se ne iscrpljuje kratkotrajnim susretom, jednokratnim blagoslovom ili jednom gestom milosti. Pozivajući čovjeka u zajedništvo sa sobom, Bog želi uspostaviti s njime jedan dugotrajan odnos: "Ljubavlju vječnom ljubim te, zato ti sačuvah milost" (Jr 31,3). Zato i traži sebi čovjeka po svojem srcu i određuje ga za kneza nad svojim narodom (usp.: 1 Sam 13,15), daje svojem narodu pastire po svojem srcu (usp.: Jr 3,15) te podiže vjerna svećenika koji će raditi po njegovu srcu i njegovoj želji (usp.: 1 Sam 2,35). Isus poziva k sebi one koje on želi da budu s njim (usp.: Mk 3,13-14) i obećava biti s njima u sve dane – do svršetka svijeta (Mt 28,20).

Pozvavši čovjeka i sklopivši savez s njim, Bog se sâm obavezuje na vjernost jamčeći ispunjavanje svojih obećanja. A čovjek, prihvativši poziv, iskazuje svoju spremnost opravdati povjerenje te ispuniti svoj udio u realizaciji Božjeg nauma. No, može li taj odnos, započetak slobodnim prijedlogom od strane Boga i slobodnim čovjekovim odgovorom, postati i obavezujućim za čovjeka, tim pače što se Bog bezuvjetno obavezao te mu iskazao svoju milost (usp.: Post 17,4-8)? Zar to ne bi niveliralo darovanost Božje milosti i uvjetovalo ispunjenje obećanja ljudskim odgovorom koji po svojoj naravi nema postojanosti (usp.: 1 Pt 1,24)? Pitanje se komplicira još više ako uzmemo u obzir da taj odnos s Bogom i vjernost prihvaćenom pozivu poprima i neka vanjska i formalna obilježja koja nadilaze samo osobni odnos *tet-a-tet*, u četiri oka i bez svjedoka.

Konkretno govoreći o svećenicima, može li prihvaćanje Kristova poziva *biti s njim, propovijedati Kraljevstvo nebesko te liječiti svaku bolest i nemoć* postati dužnost koja obavezuje svakog svećenika na svakodnevni razgovor s Bogom u molitvi bilo to u obliku privatnih molitava u kojima ga slavi i zahvaljuje, moli ga za nešto te mu izražava svoja razmišljanja i osjećaje, bilo to u obliku molitve časoslova kao moralne obaveze i formalnog, crkvenog, zakona,²⁹ bilo to u euharistiji, koju svećenik predvodi i u kojoj po naravi svoje službe i po naravnom poimanju ljudi ima zastupničku i posvetiteljsku ulogu u zajednici vjernika?³⁰

²⁹ Usp.: Čedomil ČEKADA, *Za Crkvu; za Papu! Protiv modernizma i kontestacije! Članci i rasprave*, (Đakovo: 1975.), 117.

³⁰ Usp.: Domagoj RUNJE, "Svećeničko molitveno poslanje. Po četveroevanđelju", *Služba Božja* 50 (2010.), 313.

Dužnost molitve može se argumentirati čovjekovom ontičkom ovisnosti o Bogu te stvarnim čovjekovim položajem koji proizlazi iz činjenice otkupljenja, koje je dovršeno po Isusu Kristu. Čovjek bi bio dužan iskazati Bogu poklon, čast, zahvalnost te se obraćati Bogu kao svojem ocu u molitvi punoj hvala, zahvaljivanja i pouzdanja. Prema tome, dužnost molitve otkupljenog čovjeka temelji se i proistječe iz novog bitka koji mu je dan od Oca po Kristu. Osim toga, molitva bi bila i izričito naređena u Svetom pismu Starog i Novog zavjeta (usp.: Pnz 6,13; 13,5; Ps 33,1–3; 95; 96,1–3; 100; Mt 7,7; Mk 13,33; Lk 11,9; 18,1; Iv 16,24; Rim 12,12; 1 Kor 7,5; Ef 6,18; 1 Sol 5,17; 1 Tim 5,5; 1 Pt 4,7).³¹

Za svećenika ta je dužnost molitve još jače istaknuta jer njegov identitet uključuje ne samo odnos otkupljenog čovjeka prema svojem Otkupitelju nego i njegovu najelementarniju svećeničku dužnost: zagovarati Crkvu pred Bogom i biti njezinoj djeci pred Bogom poslanik i posrednik.³² Drugim riječima, svećenik koji zanemaruje časoslov, a općenito molitvu, ne bi samo kršio neke koncilske,³³ kanonske³⁴ ili disciplinske³⁵ odredbe nego bi griješio protiv jedne od glavnih dužnosti svojega staleža,³⁶ povređujući jednako svećeničke obaveze kao i Božja prava i interese Crkve i duša.³⁷ Iznevjerio bi svoju službu “dobrog pastira koji za svoje moli da imaju život i da postanu savršeno jedno (usp.: Iv 10,11; 17,20.23)”³⁸ te izgubio tako i svoju funkciju svjetla, soli i kvasa za koju je izabran u Crkvi i na poseban način posvećen Bogu.³⁹ Ispunjava li svećenik svoju dužnost molitve, ne ovisi samo o tome služi li svaki dan euharistiju, moli li cijeli časoslov te koliko vremena posvećuje osobnoj molitvi, nego, a posebno, *kako* moli, to jest je li mu srce blizu Boga ili mu je njegovo

³¹ Usp.: Šimun ŠIPIĆ, “Dužnost moljenja časoslova”, *Služba Božja* 20 (1980.), 49–50.

³² Usp.: Čedomil ČEKADA, *Za Crkvu; za Papu! Protiv modernizma i kontestacije! Članci i rasprave*, 118.

³³ Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosantum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (4. XII. 1963.), br. 95–96, *Dokumenti* (Zagreb: KS 2008.),

³⁴ Usp.: *Zakonik kanonskog prava s izvorima*, kan. 276, §3; kan. 1173. – 1175. (Zagreb: KS, 1996.).

³⁵ Usp.: „Opća uredba Liturgije časova“, *Časoslov Rimskog obreda*, I., br. 28 – 32 (Zagreb: KS, 1996.), 24–26.

³⁶ Usp.: Anselm GÜNTHER, *Chiamata e risposta. Una nuova teologia morale, II – morale speciale* (Roma: Edizioni Paoline, 1978.), br. 395.

³⁷ Usp.: Čedomil ČEKADA, *Za Crkvu; za Papu! Protiv modernizma i kontestacije! Članci i rasprave*, 119.

³⁸ „Opća uredba Liturgije časova“, *Časoslov Rimskog obreda*, sv. I., br. 28 (Zagreb: KS, 1996.), 24–25.

³⁹ Usp.: Čedomil ČEKADA, *Za Crkvu; za Papu! Protiv modernizma i kontestacije! Članci i rasprave*, 122.

štovanje samo naučena ljudska uredba (usp.: Iz 29,13; Mt 15,8; Mk 7,6).

Primjer "dužnosti" kao izraza autentičnosti vlastite egzistencije i misije koji obuhvaćaju i duhovni život i, dakle, molitvu možemo vidjeti u Isusu koji u više navrata, ponajprije u evanđelju po Luki, primjenjuje na sebe glagol *dei* "treba, potrebno je, mora".⁴⁰ Isus govori da mu *treba* biti u Očevoj kući (usp.: Lk 2,49); da *treba* navješćivati evanđelje o kraljevstvu Božjem (Lk 4,43); da *treba* mnogo pretrpjeti, biti odbačen i ubijen i trećeg dana uskrsnuti (usp.: Lk 9,22; 17,25; Mt 16,21; Mk 8,31); da *treba* danas, sutra i prekosutra nastaviti put (Lk 13,33) i proboraviti u Zakejevoj kući (Lk 19,5); da *treba* biti ubrojen među zlikovce (Lk 22,37), predan u ruke grešnika, i raspet i treći dan ustati (Lk 24,7) te sve pretrpjeti i ući u svoju slavu (Lk 24,27) i da se *treba* ispuniti sve što se odnosi na njega i što je o njemu napisano u Mojsijevu Zakonu, u Prorocima i Psalmima (usp.: Lk 22,37; 24,44). Iz navedenih primjera jasno proizlazi da nije riječ o nekim Isusovim obavezama ili dužnostima koje bi morao izvršiti po svaku cijenu, nego da je riječ o njegovim djelima i sudbini koji proizlaze iz njegova bića i definiraju ga kao Sina, proroka, mesiju i Spasitelja. Tako i molitva za svećenika nije neka opcija, aneks ili ukras, nego izraz vlastitog bitka, poziva i misije. Drugim riječima, svećenik je, kao što često i čujemo, "čovjek molitve", no ne samo u smislu da moli za sebe i za druge, da je molitva u središtu njegova života i službe nego da je odnos s Bogom i služba ljudima srž njegova života. Biti svećenik znači "moliti", tj. cijelim životom kroz službu drugima odgovoriti Bogu na njegov poziv biti s njim, što se najbolje vidi u podjeljivanju sakramenata i molitvi časoslova, a posebno u slavljenju presvete euharistije.

1.2. Sakramentalno bratstvo ili svećenička "sinodalnost"

Osobni odnos s Bogom u molitvi ne izdvaja svećenika od drugih ljudi, dapače još više ga povezuje s onima kojima ga je Bog poslao da naviješta njegovu Riječ, da se brine o njihovim dušama te da ih zastupa. Nijedan svećenik u tom pozivu nije sam. "Po zaređenju - naučava Drugi vatikanski koncil - svi su prezbiteri postali međusobno povezani intimnim sakramentalnim bratstvom"⁴¹ te su ušli u ontološko zajedništvo

⁴⁰ Usp.: Anto POPOVIĆ, „*dei*“, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi* (Zagreb: KS, 2016.), 48.

⁴¹ PO, br. 8.

koje su svi pozvani uzbiljavati u svojem svećeničkom životu i radu.⁴² Ne radi se o jednoj moralnoj obavezi, nego o faktičnoj realnosti, o nečem ontološkom jer bez obzira na različite službe koje pojedini svećenici obnašaju, oni uvijek u stvari vrše jedno svećeničko služenje za ljude.⁴³ To se sakramentalno bratstvo liturgijski izražava u Rimskom obredu time što se prisutni prezbiteri pozivaju da zajedno s biskupom zaređiteljem polože ruke na novog izabranika i što jednodušno koncelebiraju svetu euharistiju.⁴⁴ Zato su pojedini svećenici vezani sa subračom verigama ljubavi, molitve i svestrane suradnje.⁴⁵

Svijest o tom svećeničkom zajedništvu veoma je lijepo izražena u jednoj od molitava na anafori ili euharistijskoj molitvi liturgije svetog Bazilija Velikog gdje svećenik, čak kad i sam služi svetu liturgiju, nakon što je spomenuo imena svetoga Oca Pape, svojeg [metropolita] i biskupa te se pomolio⁴⁶ da se Gospod spomene “i moje nedostojnosti”, da mu “oprosti svaki prijestup, hotimičan i nehotičan” te da ne “zaustavi zbog mojih

---

⁴² Usp.: Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, „Teologija prezbiterata po dekretu *Presbyterorum ordinis*“, Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, sv. 2 (Zagreb: KS, 1982.), 271.

⁴³ Usp.: Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Teologija prezbiterata po dekretu „*Presbyterorum ordinis*“, 272.

⁴⁴ U obredu svećeničke hirotonije istočnih Crkava bizantske tradicije to se jedinstvo izražava time što biskup zaređitelj pri oblačenju ređenika te, pružajući mu liturgikon [i kalež], oglašava „Aksios“ (što se može razumjeti kao „dostojan“, no također etimološki kao «taj koji je sposoban tvoriti jedinstvo»), na što svećenici pri oltaru odgovaraju ponavljajući tri puta uglas „Aksios“, nakon čega i sav puk u crkvi pjeva „Aksios“ tri puta. Uglas „Aksios“ od strane biskupa zaređitelja te ponavljanje istoga tri puta od svećenika i tri puta od cijelog puka može se razumjeti kao poziv ređeniku od strane biskupa, zbora svećenika i Božjeg puka na suradnju te priznanje njegove sposobnosti tvoriti jedinstvo sa svojim biskupom, svojom braćom svećenicima te Božjim pukom.

⁴⁵ PO, br. 8.

⁴⁶ Ovdje se svećenik moli za sebe u jednini.

grijeha milosti Svetoga Duha”, moli se⁴⁷ i za sav prezbiterat: “Spomeni se, Gospode, prezbitera, u Kristu đakonstva i svega svećeničkog reda te ne daj da se postidi itko od nas koji okružujemo ovaj sveti tvoj žrtvenik.”⁴⁸ Slika svećenikâ koji okružuju žrtvenik i molba da se ne postidi nitko od onih koji u idealnoj koncelebraciji okružuju sveti oltar, po svojoj prilici aludira na 1 Pt 2,6 i Rim 9,33 koji se pozivaju na Iz 28,16: “Evo, postavljam na Sion kamen odabrani, dragocjen kamen ugaoni, temeljac. Onaj koji u nj vjeruje, neće propasti.” Autor Prve Petrove poslanice poziva pristupiti uskrsnom Kristu, “Kamenu živomu” (1 Pt 2,4) koji je oslobodio od vlasti smrti i darovao život onima koji su u njega povjerovali, tako da su sada i oni postali “živo kamenje” te mogu biti korišteni u izgradnji “duhovnog doma”, to jest Crkve, za “sveto svećenstvo” i prinostiti po Isusu Kristu “žrtve duhovne, ugodne Bogu” (1 Pt 2,5).⁴⁹ I jer je “dom duhovni” (gr. οἶκος πνευματικὸς) i žrtve ne mogu više biti paljenice i prinosi, junci, ovnovi ili janjci, nego, kako bi bile ugodne Bogu, moraju biti zaista svete, tj. *duhovne* (gr. πνευματικὰς θυσίας).

Stari zavjet zna da su prave žrtve upravo molitva (Ps 141,2), hvale i zahvalnice (Ps 50,14; Ps 107,22), kajanje (Ps 51,19) i da su takve žrtve puno vrednije od žrtava paljenica koje propisuje zakon (usp.: Hoš 6,6; Mih 6,6–8). Za Novi zavjet prava žrtva nisu paljenice s kadom (usp.: Ps 66,15), nego “žrtva i bogoslužje vjere” (usp.: Fil 2,17), služba ljubavi kao “miris ugodan, žrtva mila, ugodna Bogu” (Fil 4,18), život kao “žrtva živa, sveta, Bogu *mila* – kao *duhovno bogoslužje*” (Rim 12,1), “žrtva hvalbena... dobrotvornost i zajedništvo” (Heb 13,15–16), obraćenje pogana (usp.: Rim 15,16) i, konač-

⁴⁷ Slijedi molitva u množini „za nas“ oko žrtvenika, to jest za sve svećenike. Nakon ovog svećeničkog „mi“ služitelj nastavlja moliti u prvom licu množine, no sad već uključujući u njega i sve vjernike: „Pohodi *nas*... objavljuj *nam* se... udjeljuj *nam* zdravo i povoljno vrijeme... sve *nas* primi u kraljevstvo svoje kao djecu svjetla i djecu dana darujući *nam* svoj mir, a svoju ljubav udijeli *nama*, jer ti si *nam* darovao sve.“ Tako pozivajući i na molitvu Očenaša: „I učini *nas* dostojnima, Vladaru, da smijemo s pouzdanjem i bez osude zazivati tebe, nebeskoga Boga Oca, i govoriti“, u pripravi za pričest: „očisti *nas* od svake tjelesne i duhovne ljage i nauči *nas* da u strahu tvome dovršimo posvećenje, kako bismo se, primajući u čistom svjedočanstvu naše savjesti česticu tvojih otajstava, sjedinili sa svetim Tijelom i Krvlju Krista tvoga“ te u molitvi zahvale poslije pričesti: „zahvaljujemo ti, Gospode Bože *naš*, za pričest tvojih svetih, prečistih, besmrtnih i nebeskih otajstava koja si *nam* dao na dobrobit i posvećenje i ozdravljenje duša i tjelesa *naših*“ (usp.: Zvonimir KUREČIĆ (ur.), *Liturgikon. Red svete i božanske liturgije. Božanska služba svetoga oca našega Ivana Zlatoustoga; Božanska služba svetoga oca našega Bazilija Velikoga; Božanska služba pretposvećenih darova* (Zagreb: Glas Koncila, 1999.), 120–122.

⁴⁸ Zvonimir KUREČIĆ (ur.), *Liturgikon*, 120.

⁴⁹ Usp.: Horst BALZ – Wolfgang SCHRAGE, *Le lettere cattoliche: le lettere di Giacomo, Pietro, Giovanni e Giuda*, Giovanni ODASSO (ur.), (Brescia: Paideia, 1978.), 150–152.

no, sav apostolski trud i mučeništvo (usp.: 2 Tim 4,6). Sve te žrtve zajedno s “plodom usana” (Heb 13,15) ili “molitvama svetih” anđeo prinosi kao kadni dim pred Božje prijestolje (usp.: Otk 8,3-4).⁵⁰

Sakramentalno bratstvo svećenika koje nastaje i razvija se oko žrtvenika postaje polazna točka i mjerilo njihova djelovanja u službi jedinstva Kristova tijela, Crkve. Danas se puno govori o “zajedničkom hodu” ili sinodalnosti Crkve, o tom “posebnom *modus vivendi et operandi* crkvenoga naroda Božjega koji očituje i konkretno ostvaruje svoje zajedništvo u zajedničkom hodu, okupljanju na sinodi i aktivnom sudjelovanju svih svojih članova u svojem poslanju”.⁵¹ Nije to nešto novo u Crkvi i za Crkvu jer je “Crkva po svom ustrojstvu sinodalna”, samo što u ovom trenutku “sinodalnost dobiva novi zamah”.⁵² Drugim riječima, sinodalni hod ne dodaje nešto novo identitetu svećenika, no potiče otkriti u njemu ono najbitnije, a to je zajedništvo s Kristom, a u njemu i sa subraćom svećenicima u povjerenoj im službi posvećenja, naučavanja i upravljanja unutar Božjeg naroda u zajedničkom hodu cijele Crkve prema nebeskoj domovini.

No, osim te dimenzije zajedničkog hoda cijele Crkve koju čine svi kršteni, odnosno hijerarhija i Božji narod, Drugi vatikanski ekumenski sabor u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* podsjeća da “Crkva hoda zajedno s čitavim čovječanstvom” (br. 40) dijeleći s njime radosti i patnje. Taj zajednički hod s čitavim čovječanstvom pretpostavlja ponajprije zajednički hod⁵³ svih vjernika kao “naroda okupljenog jedinstvom Oca, Sina i Duha Svetoga”.⁵⁴ Sinodalnost, dakle, ne čini jednostavno okupljanje svih članova Crkve od biskupa i svećenika do vjernika laika te njihovo aktivno sudjelovanje u životu Crkve, nego presveto Trojstvo koje okuplja

⁵⁰ Usp.: Karl Hermann SCHELKLE, *Le lettere di Pietro. La lettera di Giuda. Testo greco, traduzione, commento* (Brescia: Paideia, 1981.), 116-117.

⁵¹ MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Sinodalnost u životu i poslanju Crkve* (2. III. 2018), br. 70, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_it.html (5. XI. 2022.), (dalje: SŽPC).

⁵² Usp.: Darko GRDEN, „Rektor Hrvatskoga Katoličkoga Sveučilišta Željko Tanjić o inodskom hodu Crkve: Crkva ne će biti nova, ali će biti promijenjena“, *Glas Koncila*, 21. X. 2021., <https://www.glas-koncila.hr/rektor-hrvatskoga-katolickoga-sveucilista-zeljko-tanjic-o-sinodskom-hodu-crkve-crkva-ne-ce-biti-nova-ali-ce-biti-promijenjena/> (5. XI. 2022.).

⁵³ Usp.: Giorgio LINGUA, „Redovništvo i sinodalnost Crkve“, Školske sestre franjevke. Bosansko-hrvatska provincija prečistog srca Marijina (web stranica), 13. X. 2021., <https://ssf.hr/nuncij-lingua-redovnistvo-sinodalnost-crkve/> (5. XI. 2022.).

⁵⁴ CIPRIJAN, *De oratione dominica*, 23: PL 4, 553.; Usp.: SYNODUS EPISCOPORUM, *Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje i poslanje. Pripremni dokument*, br. 10, (Zagreb: 2021.), https://sinoda.hbk.hr/pripremni_dokument.html, (21. X. 2023.), (dalje: ZSC).

Božji puk.⁵⁵ To je Krist koji saziva Božji narod na zborovanje u snazi Duha Svetoga,⁵⁶ to je Duh Sveti koji okuplja u jedinstvo različite darove, karizme, službe.⁵⁷

U Novom zavjetu ne nalazimo termin “sinoda”,⁵⁸ no nalazimo glagol *συνοδεύω* (“putovati [zajedno]”, kojim Luka opisuje Pavlove suputnike na putu u Damask (Dj 9,7) i imenicu *συνοδία*, koju možemo prevesti kao “skupina putnika ili hodočasnika”.⁵⁹ Upravo u toj su *sinodiji* – daje do znanja Luka – Josip i Marija, ako tako možemo reći, izgubili Isusa: “Uvjereni da je među *suputnicima* [ἐν τῇ συνοδίᾳ], odoše dan hoda, a onda ga

⁵⁵ Usp.: ŠŽPC, br. 44.

⁵⁶ Usp.: ZSC, br. 27.

⁵⁷ Usp.: ZSC, br. 15.

⁵⁸ U LXX tri puta susrećemo riječ σύνδοος. U Pnz 33,14 συνόδων (množina genitiv) prevodi hebr. izraz *megeḏ gereš*, („najbolji plodovi“) u smislu „sabiranja“, „okupljanja“ plodova, što se može odnositi na plodove koji „dozrijevaju od mjeseca kao lubenice i bundeve ili o plodovima koje zemlja donosi iz mjeseca u mjesec“ (usp.: RASHI DI TROYES, *Commento al Deuteronomio* (Genova – Milano: Marietti, 2006.), 278.). U 1 Kr 15,13 σύνδοον (jednina akuzativ) prevodi hebr. *miplešet* prijevod kojega ostaje nesiguran jer se ne zna točno što bi to moglo biti (Duda-Fučak ima „gad“, Franjevačka Biblija – „sramotni lik“; Katančić – „prilika priognjusna“, a Šarić – „idolski lik“). Riječ bi bila o nekom drvetu ili stupu koji bi predstavljao staro kanaansko božanstvo Ašeru za koju su Izraelci znali vjerovati da je Jahvina supruga te su je zajedno s Jahvom častili kao božanski par, no moglo bi se možda odnositi također i na neku figuricu plodnosti od terakote u obliku gole žene koja svojim rukama dotiče glave lavova (usp.: Susan ACKERMAN, „Asherah“, *The New Interpreter's Dictionary of the Bible*, sv. 1. (Nashville: Abingdon, 2006.), 297–298.). Snažan termin *miplešet* (doslovno: „opscen“ ili „sramotan“) za predstavljanje lika Ašere, koji se koristi samo ovdje i u paralelnom tekstu 2 Ljet 15,16, trebao bi izazvati snažan osjećaj jeze i straha, ali ne nužno i seksualnu odbojnost (usp.: William Hamilton BARNES, *1 & 2 kings* (Carol Stream, Ill.: Tyndal House Publishers, Inc, 2014., e-book). Možda bi grčka riječ σύνδοος koja se koristi ovdje za prijevod „sramotnog lika“ Ašere mogla upravo ukazivati na neki drveni kip (Asa ga je sasjekao i spalio) koji bi predstavljao ne samo Ašeru kao božicu nego u [seksualnom] jedinstvu (= συνουσία) s Jahvom (usp.: „σύνδοος“, Henry George LIDDELL – Robert SCOTT – Jones Henry STUART – Roderick McKENZIE, *Ancient Greek Lexicon* (Oxford: Clarendon Press, 1996.), 1720. Treće ponavljanje riječi σύνδοος u LXX nalazimo u knjizi proroka Jeremije 9,1 gdje prevodi hebrejski *‘sārâ* (preveden još ἐξόδιον [sveti ili svečani zbor; doslovno: posljednji dan blagdana], ἱερεία [svečani zbor], ἀργία [blagdan], θεραπεία [zbor svečani, doslovno: služba, medicinska služba, iscjeljenje i po metonimiji, „domaćinstvo“, tj. skup poslužitelja, slugu, ukućana], πανήγυρις [svečanost]) u izrazu *‘šeret bōgdīm* sa σύνδοος ἀθετούντων, „rulja izdajnička“ (Duda-Fuček); „skup vjerolomaca“ (Grubišić); „skup pristupnikah“ (Katančić); „četa varalica“ (Šarić).

⁵⁹ Usp.: Anto POPOVIĆ, „συνοδία“, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi* (Zagreb: KS, 2016.), 170.

stanu tražiti među rodbinom i znancima“ (Lk 2,44)! No, Isus nije u *sinodiji* prijatelja i poznanika, nego u Hramu, točnije u “Očevoj kući” (*ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου*)⁶⁰ gdje sjedi posred učiteljâ, sluša ih i pita. Luka zaključuje ovaj odlomak jednom zanimljivom opaskom “oni ne razumješe riječi koju im reče” (Lk 2,50) kojom rezimira Isusov odgovor roditeljima koji su, duboko zabrinuti, ne samo tri dana (!) po cijelom Jeruzalemu tjeskobno tražili svojega sina (gr. ὁδυνάω)⁶¹ nego su i ostali “zapanjeni” (gr. ἐκπλήσσω) što su ga našli u Hramu, gdje “sjedi posred učitelja sluša ih i pita” (Lk 2,46), kao da bi to bilo posljednje mjesto u cijelom gradu gdje bi Isus mogao biti. Sve one koji misle da znaju ili su uvjereni da je Isus u “*sinodiji*” među suputnicima, tj. braćom i prijateljima, na njihovu putu kršćanske vjere i života (gr. ὁδός),⁶² Luka podsjeća da je Isus u Očevoj kući, u Hramu i liturgiji, gdje sam sluša i pita, ali i odgovara, zadivljujući svojom razumnošću i svojim odgovorima (usp.: Lk 2,47). Činjenica da su Marija i Josip našli Isusa u Jeruzalemskom Hramu gdje sjedi posred učiteljâ, ne umanjuje vrijednosti njihova osobnog odnosa s Isusom koji im u Nazaretu ostaje “poslušan”, dok Marija brižno čuva u svojem srcu sve te uspomene (usp.: Lk 2,51), no ističe ordinarnost i izvrsnost komunikacije s Isusom u “Očevu domu”. Bez obzira, dakle, na kvalitetu osobnog odnosa s Isusom, hram, tj. liturgija kao mjesto “zajedničkog djela” Boga i čovjeka ostaje privilegirano mjesto susreta Boga i čovjeka i, dakle, molitve.

1.3. Molitva u životu svećenika

Ako želimo govoriti o molitvi u životu svećenika, nije dovoljno samo istaknuti neke posebnosti koje ju čine drukčijom od molitve svih kršćana, kao npr. uloga predvoditelja euharistijskog slavlja, podjeljivanje sakramenata (ponajprije sakramenta pokore, jer su sakramenti krizme i svećeničkog reda rezervirani za biskupa, dok druge sakramente može podijeliti i đakon (ženidbu) ili bilo koji vjernik (krštenje) ili slavljenje/moljenje časoslova što je obveza cijele Crkve, no “posvećeni službenici” (biskupi, prezbiteri, đakoni, katedralni i kolegijalni kaptoli te redovničke zajednice) na poseban su način obvezani redovito slaviti liturgiju časova,

⁶⁰ A ne kao što neki prevode „u onome što je Oca mojega“ (Duda–Fućak) ili „u onome što pripada Ocu mojemu“ (Rupčić), usp.: Lk 2,46–49 (usp.: Mario GALIZZI, *Vangelo secondo Luca* (Leumann (Torino): Editrice Elle Di Ci, 1997.), 75.

⁶¹ Usp.: Friedrich HAUCK, „ὁδύνη, ὁδυνάομαι“, Gerhard KITTEL – Gerhard FRIEDRICH, *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, sv. 8 (Brescia: Paideia, 1972.), 328.

⁶² Usp.: Anto POPOVIĆ, „ὁδός“, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi* (Zagreb: KS, 2016.), 125.

i to u ime Crkve upravo kao njezini predstavnici.⁶³ Kad je riječ o isključivo svećeničkim molitvama, može se reći da s iznimkom obrasca misne nakane i molitve Blaženoj Djevici Mariji u pripravi za misu gdje se izričito spominje “slavljenje Euharistije i izvršavanje pretvorbe tijela i krvi Gospodina našega Isusa Krista” te “prinos dostojne i ugodne žrtve”, kao i kratkih tihih zaziva za vrijeme mise koje izgovara samo svećenik, takvih molitava ustvari više i nema. U istočnim liturgijama svetog Ivana Zlatoustog i svetog Bazilija Velikog puno ih je više, no i tamo se često nalaze u prvom licu množine što bi moglo uključivati sve prisutne na liturgiji ili sav prezbiterat na čelu s biskupom. S druge strane, svaka molitva koju čini svećenik, bilo to euharistija ili liturgija časova, bilo to najosobnija molitva u praznoj crkvi pred oltarom na koljenima u potpunoj tišini i bez formulara, ona je uvijek svećenička molitva jer svećenik ne može ne stajati pred Bogom u ime zajednice niti pred zajednicom u ime Božje.⁶⁴ Upravo zato što je svećenik. Njegova se molitva, dakle, ne razlikuje od drugih molitava drukčijim tekstovima ili većom pobožnošću, nego njegovim stavom slušanja Boga i braće te zastupništva Božjega puka.⁶⁵

Za svećenika, dakle, molitva nije “samo” osobni odnos s Bogom, nego u svojem osobnom odnosu s Bogom on mora još uključiti upućene Bogu zahvale i molbe njemu povjerenog Božjeg puka. Iako već u SZ nailazimo na zastupničke molitve, kao npr. kod Mojsija ili proroka, ipak “mjeru”, ili bolje rečeno “neograničenost” te zastupničke molitve vidimo ponajprije u Kristu. I zato vrijedi barem kratko obratiti pozornost na to kako se Isus molio za vrijeme svojeg javnog života i što je za njega bila molitva.

Na početku svojeg javnog nastupa u Nazaretskoj sinagogi Isus navodi riječi proroka Izaije kao vlastite: “Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,18-19). Možemo u tim riječima prepoznati dva obilježja koja definiraju Mesiju: njegovu *pripadnost Bogu* i njegovu *misiju od Boga* donijeti oslobođenje i oprost od grijeha, utješiti i donijeti radost ljudima.⁶⁶

⁶³ Usp.: „Opća uredba Liturgije časova“, *Časoslov rimskog obreda, sv. 1.: Božićni ciklus liturgijske godine: Vrijeme došašća, Božićno vrijeme* (Zagreb: KS, 1996.), br. 28 – 32.

⁶⁴ Usp.: Enzo BIANCHI, “Il presbitero e la preghiera”, *La Revista del Clero Italiano* 11 (2011.), 733.

⁶⁵ Usp.: Enzo BIANCHI, “Il presbitero e la preghiera”, 734.

⁶⁶ Usp.: Giovanni VOLTA, “La preghiera nella vita del sacerdote”, *Giovedì Santo. Messa crismale* (Pavia: Cattedrale, 13. aprile 1995.), <http://www.voltavescovo.it/omelie/giovedi-santo/273-1995-la-preghiera-nella-vita-del-sacerdote.html> (31. X. 2022.).

Ako malo pažljivije analiziramo Isusovo javno djelovanje, vidjet ćemo kako molitva cijelo vrijeme prati njegov život i isprepleće se s njegovim poslanjem. Npr., kada se Isus povlači u pustinju prije svojeg javnog nastupa (usp.: Mt 4,1-11; Lk 4,1-13); pri krštenju (usp.: Lk 3,21-22); pred izborom učenika (usp.: Lk 6,12-13), prije nego pita učenika što misle o njemu (usp.: Lk 6,12), kada se preobrazio pred Petrom, Ivanom i Jakovom (usp.: Lk 9,28-29). Isus je provodio duge sate noću u molitvi (usp.: Lk 6,12) ili se molio rano ujutro (usp.: Mk 1,35; Lk 4,42). Posebice za vrijeme posljednje večere i njegove muke evanđelisti nas podsjećaju na Isusovu molitvu Ocu: kada se moli za apostole i one koji će povjerovati u njega (usp.: Iv 17,6-26), da Petrova vjera ne oslabi (usp.: Lk 22,32), kada se u Getsemanskom vrtu prepušta Očevoj volji (usp.: Lk 23,41-42), a na križu se moli za one koji su ga raspeli (usp.: Lk 23,34) i kada predaje svoj duh u Očeve ruke (usp.: Lk 23,46), ispunjavajući tako gestu i riječ s posljednje večere: „Uzмите i jedite, ovo je tijelo moje koje se za vas predaje; uzмите i pijte, ovo je krv moja koja se za vas prolijeva“ (usp.: Lk 22,19-20). Cijela posljednja večera je ustvari jedna velika molitva koju Isus prinosi Ocu, a istovremeno se pokazuje i slugom među apostolima (usp.: Iv 13,12-14).

Svećenik koji je *alter* ili *ipsus Christus* ne može drukčije moliti nego što je molio Krist, a to znači prihvatiti i ostati vjeran vlastitom pozivu i poslanju koje je primio od Boga. Ne radi se, dakle, o tome da svećenik radi nešto novo, da uvijek traži nove mogućnosti svoje svećeničke službe, nego da ponajprije u svojem životu odredi prioritete, istakne to što je presudno i bitno, da bude poslušan tome što je najvažnije.⁶⁷

U svojem članku „Svećenik i molitva“⁶⁸ Enzo Bianchi, pozivajući se na Wilhelma Breuninga i Klause Hemmerlea,⁶⁹ navodi prva četiri prioriteta

⁶⁷ Usp.: Enzo BIANCHI, „Il presbitero e la preghiera“, 728.

⁶⁸ Enzo BIANCHI, „Il presbitero e la preghiera“, 727-743.

⁶⁹ Usp.: Wilhelm BREUNING – Klaus HEMMERLE, *Wie als Priester heute leben? Versuch einer geistlichen Orientierung* (Freiburg: Informationszentrum Berufe der Kirche, 1982.); Wilhelm BREUNING – Klaus HEMMERLE, *Prêtres, vivre plutôt que survivre : 10 priorités pour aujourd'hui* (Bruyères-le-Châtel: Nouvelle cité, 2009.); Wilhelm BREUNING – Klaus HEMMERLE, *Presbiteri : vivere, non sopravvivere* (Magnano (BI): Edizioni Qiqajon, 2012.).

od deset⁷⁰ u svećeničkom životu što bi ih svaki svećenik morao biti svjestan kako bi autentično i vjerno živio svoje zvanje i službu što ih je primio od Gospodina: 1. Način života svećenika, to jest njegov *modus vivendi* važniji je od svega onoga što on čini; 2. To što Krist čini u svećeniku, važnije je od toga što svećenik čini u samome sebi; 3. Živjeti svećeničko zajedništvo, važnije je od svih poslova i dužnosti koje obnašamo; 4. Služba molitve i Riječi važnija je od službe stolova (usp.: Dj 6,1-4).⁷¹

Glede ovog posljednjeg prioriteta koji se direktno odnosi na našu temu, vrijedi podsjetiti na jednu od prvih tenzija u Crkvi nakon Pedesetnice. Riječ je o "mrmljanju" unutar zajednice Židova grčkog jezika zbog zanemarivanja njihovih udovica od strane domaćih Židova (istu tu imenicu γογγυσμός LXX koristi kako bi opisala mrmljanje Izraela protiv Jahve nakon izlaska iz Egipta, usp.: Izl 16,7.8.9.12; Br 17,5.10). Dvanaestorica reagiraju momentalno: "Nije pravo da mi napustimo riječ Božju da bismo služili kod stolova. De pronađite, braćo, između sebe sedam muževa na dobru glasu, punih Duha i mudrosti. Njih ćemo postaviti nad ovom službom, a mi ćemo se posvetiti molitvi i posluživanju Riječi" (Dj 6,2-5). Evo apsolutnog prioriteta za apostole koji ustvari definira njihovu bit, njihov poziv i misiju biti "očevici i sluge Riječi", kako će ih nazvati Luka u proslavu svojeg Evanđelja (usp.: Lk 1,2).

Taj prioritet molitve vidimo i kod Pavla, koji sam sebe definira kao "slugu Kristova pozvanog za apostola i odlučenog za evanđelje" (usp.: Rim 1,1). On sâm se ne samo moli za svoje zajednice (usp.: Rim 1,10; Ef 1,16;

⁷⁰ 1. Važnije je kako ja kao svećenik živim, nego li što ja kao svećenik radim.

2. Važnije je što u meni Krist čini, nego li što ja sam činim.

3. Važnije je da živim jedinstvo prezbiterija nego li da se sam utopim i istrošim u svojoj zadaći.

4. Važnija je služba molitve i riječi nego li služba kod stolova.

5. Važnije je svoje suradnike duhovno pratiti nego li sam obavljati što je moguće više poslova.

6. Važnije je biti cijelim bićem i u punoj predanosti prisutan na nekoliko točaka ili mjesta, koja su središnja i bitna, nego li posvuda polovično, brzopleto i površno.

7. Važnije je djelovanje u povezanosti i jedinstvu nego li ne znam kako savršeno djelovanje u izolaciji; dakle važnija je „suradnja“ nego li „radnja“, važnija je „communio“ nego li „actio“.

8. Važniji je križ jer je plodonosniji nego li uspješnost odnosno efektivnost.

9. Važnija je otvorenost za cjelinu (dakle za cijelu župu, biskupiju, Crkvu) nego li ne znam kako važni partikularni interesi.

10. Važnije je da vjera bude posvjedočena nego li da budu zadovoljeni svi drugi (npr. običajima zadani) zahtjevi; (Stjepan KUŠAR, „Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? (II)“, *Crkva u svijetu* 28 (1993.), 445-446.). Njemački original svih deset prioriteta s popratnim tumačenjem svakog može se naći na web stranici posvećenoj životu i radu njemačkog biskupa i teologa Klaus Hemmerlesa <https://www.klaus-hemmerle.de/de/werk/wie-als-priester-heute-leben.html#/reader/0> (8. 7. 2023.).

⁷¹ Usp.: Enzo BIANCHI, "Il presbitero e la preghiera", 728-729.

Fil 1,4; 1 Sol 1,2) i svoje suradnike (1 Tim 1,3; Flm 1,4) nego i njih poziva da se posvete molitvi (1 Kor 7,5) u kojoj trebaju ustrajati (Kol 4,2) i biti postojani (Rim 12,12). Pavao traži od njih da mu pomognu molitvom (2 Kor 1,11) i da mu budu suborci u molitvama Bogu (Rim 15,30). Molitva, dakle, nije, kako bi netko mogao ili pokušavao insinuirati, bježanje od pastorala i svakodnevnih obaveza. Sasvim suprotno! Molitva je temelj pastoralnog djelovanja i zajedništva Crkve. Bez nje sve što svećenik čini, bez obzira na to koliko truda i nastojanja ulagao, uvijek ostaje “djelo ljudskih ruku” osuđeno na prolaznost i nesavršenstvo, a ne “Božje djelo” savršeno i potpuno, bez ikakva nedostatka (usp.: Jak 1,4).

No, i sama molitva zahtijeva trud. Drugim riječima, molitva nije nešto što dolazi samo po sebi ili neka djelatnost kojoj mogu više vremena posvetiti oni što nemaju drugih pastoralnih obaveza (stariji, bolesni, nemoćni...). Molitva je, govorili su sveti Oci, *kópos*,⁷² tj. trud, napor, što se i jasno vidi iz jedne apoftegme abba Agathona: “Upitaše učenici abba Agathona: ‘Oče, koji način života iziskuje najviše napora?’ On im odgovori: ‘Oprostite mi, ali ja mislim da nema većega napora od molitve Bogu. Jer, svaki put kada se čovjek hoće moliti, neprijatelji ga žele spriječiti znajući da ih ništa ne sputava doli molitva upućena Bogu. Kakav god način života čovjek odabere, bude li ustrajan, pronaći će počinka. No, moliti se znači boriti se do posljednjega daha.’”⁷³ Molitva zahtijeva da joj se posveti i vrijeme i prostor; zahtijeva izdržljivost i ustrajnost; zahtijeva svakodnevni rad nad sobom jer put u nutrinu je dug i jako naporan. U tom smislu molitva postaje nešto što ovisi i o čovjeku, nešto čemu se može naučiti, nešto u čemu se može napredovati (no, nažalost, i nazadovati ili čak nešto što se može u potpunosti zapostaviti). Molitva je misterij, ljudski čin kojemu treba posvetiti puno truda, ali je prije svega Božji dar, milosrdni trenutak, iskustvo Božje blizine koja uči kako se otvoriti Božjem svijetu i pun pouzdanja krenuti putem ususret Bogu.⁷⁴

U ovoj perspektivi molitva kao svećenikova dužnost ne bi se ograničavala nekim posebnim molitvama, ni obaveznim moljenjem časoslova, pa čak ni ulogom predvoditelja euharistijskog slavlja ili djelitelja sakramenata, nego jednim postojanim trudom rasta “u milosti i spoznanju Gospodina našega i Spasitelja Isusa Krista!” (2 Pt 3,18). Molitva tako prožima

⁷² Usp.: Enzo BIANCHI, “Il presbitero e la preghiera”, 731.

⁷³ Dorotej TOIĆ (ur.), Život i izreke pustinskih otaca (Split: Verbum, 2007.).

⁷⁴ Usp.: Simone WEINKOPF, „Misterij molitve. Ljudski čin, a Božji dar“, <https://benedicta.hr/misterij-molitve/>. Izvorni tekst na njemačkom nalazi se na web stranici Benediktinske opatije sv. Hildegarde na poveznici: <https://abtei-st-hildegard.de/das-mysterium-des-gebets/> (10. 7. 2023.).

cijeli život svećenika i obuhvaća sve vidove njegova života i djelovanja – ljudski, duhovni, intelektualni i pastoralni –⁷⁵ i postaje sastavni dio trajne formacije. Drugim riječima, trajna formacija sa svim njezinim vidovima služi suobličavanju Kristu kako bi svećenici njegovom božanskom snagom obdareni svime za život i pobožnost (usp.: 2 Pet 1,3) razmišljali na isti način kao Krist koji se ponizio do smrti na križu (usp.: Fil 2,5) te budući istomišljenici koje ne zanosi što je visoko, nego privlači što je ponizno (usp.: Rim 12,16), bili složni, bodrili jedni druge, usavršavali se i njegovali mir kako bi Bog ljubavi i mira bio s njima (usp.: 2 Kor 13,11).

2. Trajna formacija kao zadaća osobnog duhovnog napretka

Cilj je trajne formacije, koja obuhvaća ljudsku, duhovnu, intelektualnu i pastoralnu sastavnicu, pomoći svećenicima da velikodušno odgovore zadaći što su je primili svetim redom da čuvaju, brane i razvijaju svoj specifični identitet i poziv te da služenjem posvećuju sami sebe i druge. Jasno je da bez molitve, to jest tog sinovskog odnosa prema nebeskom Ocu i rasta u Njegovoj milosti, sve moguće vježbe strpljivosti, ljubaznosti, uravnoteženosti i ostalih ljudskih kreposti, svi skupovi posvećeni brizi oko slavljenja sakramenata, duhovne vježbe i pastoralni susreti, produbljivanje postojećih znanja ili stjecanje novih, pa i *aggiornamento* i sva intelektualna formacija, kao i pastoralni planovi te svi mogući susreti ne mogu pomoći svećenicima da postignu “cilj svojega poziva, tj. služenje Bogu i narodu Božjemu”.⁷⁶

Ako je “prvi i glavni odgovorni za osobnu trajnu formaciju sam prezbiter”,⁷⁷ on je pozvan ne samo spremno odgovoriti na inicijative koje dolaze od biskupa i ostvaruju se kroz konkretne prijedloge i pothvate na različitim razinama nego se i osobno zalagati na vlastitoj formaciji.⁷⁸ To znači da svećenik mora biti svjestan svojeg poziva i povjerene mu službe i zadaće propovijedanja, posvećivanja i upravljanja na korist Božjeg naroda, koje dolaze do izražaja u praksi samo po zajedništvu s biskupom i drugim mjesnim prezbiterima,⁷⁹ no također i primljenih od Boga darova, kao i vlastitih slabosti i ograničenja. Drugim riječima, mora biti svjestan svoje stvarnosti kao “čovjeka od zemlje” i svojih mogućnosti i zadaća kao

⁷⁵ Usp.: *RFNC*, br. 146.

⁷⁶ Usp.: *RFNC*, br. 144–146.

⁷⁷ *DSŽP*, br. 105; usp.: *PDB*, br. 79.

⁷⁸ *RFNC*, br. 148.

⁷⁹ Usp.: Ratko PERIĆ, „Biskup u mjesnoj Crkvi“, *Crkva u svijetu* 14 (1979.), 50; Ratko PERIĆ, „Narav prezbiterijskog svećeništva“, *Obnovljeni Život* 33 (1978.), 31.

“čovjeka s neba” (usp.: 1 Kor 15,47), pozvanog rasti do mjere uzrasta punine Kristove (usp.: Ef 4,13).

2.1. “Povjereni Riječi” (usp.: Dj 20,32)

Kako bi svećenik mogao sagledati sebe u punini, tj. u konkretnosti zemaljske sadašnjosti i stvarnosti nebeske vječnosti, potreban mu je “pogled” koji može obuhvatiti sve vidove njegova života i djelovanja, kao i “krivulju rasta” savršenog čovjeka. A to je moguće samo u svjetlu Svetoga pisma i u svakodnevnom dijalogu sa živom Riječju.

Kod prvog stupnja sakramenta svećeničkog reda biskup uručuje novozaređenom đakonu evanđelistar uz riječi “Primi Kristovo evanđelje kojemu si postao navjestitelj: Nastoj vjerovati što pročitaš, učiti što vjeruješ, živjeti što učiš” pozivajući ga da svojim ponašanjem bude primjer Božjem puku,⁸⁰ dok se u posvetnoj molitvi prezbiterskog ređenja detaljnije govori o samoj službi prebiterâ koji do kraja zemlje trebaju propovijedati riječi evanđelja, zajedno s biskupom biti djelitelji svetih otajstava i moliti Božje milosrđe za povjereni im puk.⁸¹

Svećeniku je, dakle, povjerena Riječ da je sluša i živi u skladu s njom, da je naviješta i propovijeda. No, nije samo svećeniku povjerena Riječ evanđelja nego je i on “povjeren Riječi”. Taj na prvi pogled čudan izraz “povjeren Riječi” nalazi se u Novom zavjetu, a točnije u Djelima apostolskim. Luka ga stavlja Pavlu u usta u njegovu oproštajnom govoru prebiterima -biskupima Efeške Crkve u Miletu prije njegova posljednjeg putovanja u Jeruzalem (usp.: Dj 20,17-28). Nakon što se obratio svojim sugovornicima u duhu oporuke, navijestivši im bliski kraj svoje trke te pozvavši ih brinuti se o sebi samima i o povjerenom im stadi, Pavao se oprašta od njih ovim riječima: “I sada vas povjeravam Bogu i Riječi milosti njegove [παράτιθεμαι ὑμᾶς τῷ κυρίῳ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ] koja je kadra izgraditi vas i dati vam baštinu među svima posvećenima” (Dj 20,32). Tako su “sluge Riječi” (ὑπηρέται τοῦ λόγου, Lk 1,2), kako ih Luka definira u proslavu svojeg Evanđelja, i sami *povjereni* Božjoj Riječi. Njima je, istina, povjerena Božja Riječ, no ponajprije su oni sami povjereni Riječi, vođeni Riječju, koja je “živa i djelotvorna, oštija od svakoga dvo-sjekla mača” (Hebr 4,12), koja ima silu spasiti život (τὸν δυνάμενον σωσαι τὰς ψυχὰς, Jak 1,21), koja je “snaga Božja” (δύναμις θεοῦ, Rim 1,16). Biti *povjeren* ovoj Riječi, znači za svakog svećenika dozvoliti da ta Riječ vlada

⁸⁰ Usp.: Zvonko PAŽIN, „Đakonsko ređenje“, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 146,1 (2018.), 60.

⁸¹ Usp.: Zvonko PAŽIN, „Prezbitersko ređenje“, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 146,2 (2018.), 75.

u njegovu životu, dozvoliti, da se njegov život usredotoči na nju. Pa i više od toga: nakon toga kako je Riječ postala tijelo u Isusu Kristu (usp.: Iv 1,14), čovjeku kao mi, ovo *povjerenje* Riječi znači potpuno prijanjanje Isusu Kristu, živom evanđelju, koji je hodao po našoj zemlji, a danas i dalje nastavlja boraviti u povijesti čovječanstva kao uskrsli Gospodin.⁸²

Dva su uzajamno povezana i tijesno isprepletana među sobom načina na koje su svećenici povjereni Riječi, a to su trajno slušanje Riječi i, zahvaljujući realizaciji, praktična primjena te iste Riječi u vlastitom životu. Ako sam Isus govori: "riječ njegovu čuvam" (τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ, Iv 8,55) i "slušam Oca" (usp.: Iv 8,26; 15,15), to više bi prezbiter trebao nastojati govoriti te iste riječi kako bi zaista bio "povjeren Riječi". Ne radi se o nekoj želji, nekoj opciji ili "usavršavanju", nego o predanosti Svetom pismu i ustrajnosti u Božjoj Riječi koju ono sadržava (usp.: DV 24). Ta se ustrajnost sastoji od čitanja (*lectio*), meditativnog produbljivanja teksta (*meditatio*), molitve (*oratio*) te svakodnevnog iskustva življenja pod budnim Božjim okom (*contemplatio*).⁸³ Ustvari to je to što sveti Pavao traži od Timoteja: "posveti se čitanju, poticanju, poučavanju" (1 Tim 4,13) jer samo od ustrajnosti u *lectio* svećenik crpi svoju sposobnost da potiče i poučava s autoritetom.⁸⁴ No, efektivnost slušanja vidi se ne samo u razumijevanju Svetog pisma, pa ni u sposobnosti tumačiti ga i naviještati drugima nego u poslušnosti toj Riječi i njezinoj realizaciji u vlastitom životu. Drugim riječima, "čuti" znači upravo ostvariti, realizirati riječ koju se čulo jer ako nema realizacije, nema ustvari ni slušanja. Netko može "čuti", pa i razumjeti što znači npr. ἀκολουθεῖ, objasniti da je to imperativ prezenta druge osobe jednine od glagola ἀκολουθέω ("ići za, nasljedovati, biti učenik, slijediti, pratiti"),⁸⁵ no ako sâm nije ostavio mreže, lađu i oca (usp.: Mk 1,16-20 i par.), ako ne čuva zapovijedi i nije prodao sve što ima i podao siromasima (usp.: Mk 10,17-30 i par.), ako nije ostavio sve (usp.: Lk 5,11.28), odrekao se samoga sebe i uzeo svoj križ (usp.: Mk 8,34 i par.) te se uputio za Isusom (usp.: Mk 10,52) i ne obazirući se natrag pošao za njim naviještajući kraljevstvo Božje (usp.: Lk 9,57-62), ostao je ustvari gluh na Kristovu Riječ i poziv.

⁸² Usp.: Enzo BIANCHI, „La parola di Dio nella vita del presbitero“, *La Rivista del Clero Italiano* 7-8, (2009.), 487-488.

⁸³ Usp.: Enzo BIANCHI, „La parola di Dio nella vita del presbitero“, 490.

⁸⁴ Usp.: Enzo BIANCHI, „La parola di Dio nella vita del presbitero“, 492.

⁸⁵ Anto POPOVIĆ, „ἀκολουθέω“, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2016.), 18.

Slušana riječ, dakle, mora biti ostvarena, i to ponajprije samim svećenikom u njegovu vlastitom životu. Ne smije se nikada zaboraviti da prema biblijskom načinu promišljanja slušati znači ne samo čuti nego poslušati, izvršiti, realizirati, ostvariti riječ. Tamo gdje nema te poslušnosti i realizacije, imamo, rekli bi proroci, “neobrezano uho i srce” (usp.: Jr 6,10; Ez 44,9) ili riječima Novoga zavjeta “sklerokardiju” (gr. σκληροκαρδία), to jest “otvrdnuće srca” (usp.: Mk 10,5; 16,14), najveću bolest današnjice,⁸⁶ koja uzrokuje da srce postaje tvrdo, neosjetljivo i bezosjećajno.⁸⁷ Zato svećenik mora obratiti veliku pozornost na to da svaku čütu riječ posluša i realizira u svojem životu kako ne bi došlo do šizofrenije između govorenja i činjenja, između navještaja Riječi drugima i njezine realizacije u vlastitom životu.⁸⁸ Ne može se ignorirati Isusovo upozorenje onima koji “zasjevši na Mojsijevoj stolici... govore, a ne čine”, koji “vežu i ljudima na pleća tovare teška bremena, a sami ni da bi ih prstom makli” (usp.: Mt 23,2-4). Kako zaboraviti i riječi apostola Pavla: “Ti koji poznaješ Volju i iz Zakona poučen razlučuješ što je bolje te si uvjeren da si vođa slijepih, svjetlo onih u tami, [...] ti, dakle, koji drugoga učiš, sam sebe ne učiš! Ti koji propovijedaš da se ne krade, kradeš! [...] Doista, kako je pisano, ime se Božje zbog vas huli među narodima” (Rim 2,18-19.21.24).

Svećenik mora biti svjestan da svaka riječ utjehe, pohvale, razumijevanja, podrške, no i upozorenja, opomene, pouke ili prijekora koju on upućuje drugima mora prvo proći kroz njegovo vlastito srce i ostvariti se u njegovim svakodnevnim odlukama i djelima. Samo tako će se svećenik moći suobličiti Riječi, preuzeti odlike te Riječi koja sudi i prašta, ohrabruje i blagoslivlja te poprimiti iste Isusove misli i osjećaje kao što govori i sveti apostol Pavao: “A mi imamo misao [voūç] Kristovu” (1 Kor 2,16) i: “Neka u vama bude isto mišljenje [φρονεῖτε, doslovno: “mislite”] kao i u Kristu Isusu” (Fil 2,5).

Upravo u toj istoj misli i shvaćanju (usp.: gr. voūç) te načinu razmišljanja i težnji (usp.: gr. φρόνημα i φρονέω) kao i u Isusa Krista možemo vidjeti cilj i obavezni itinerar trajne formacije svećenika koji zahtijevaju svakodnevni trud. Iako su cilj (suobličenje Kristu) i polazna točka (slušanje Riječi) isti za sve svećenike, sam itinerar i napredak zavisi od svakog svećenika ponaosob i u svakodnevnoj konfrontaciji s Riječju svatko mora ponajprije samome sebi odgovoriti gdje se nalazi danas u odnosu na Krista i koje konkretne korake danas (i sutra) mora poduzeti kako bi ostao

⁸⁶ Usp.: Gabriele Maria CORINI, *Contro la sciatica del cuore. Spunti biblici sulla divina misericordia*, (Milano: Cinisello Balsamo - Edizioni San Paolo, 2015.), 7.

⁸⁷ Usp.: Enzo BIANCHI, „La parola di Dio nella vita del presbitero“, 492.

⁸⁸ Usp.: Enzo BIANCHI, „La parola di Dio nella vita del presbitero“, 493.

vjeran svojem pozivu i nastavio ići za Isusom. Obećanja vezana uz službu i poslušnost biskupu kojemu je kandidat u dan svojeg prezbiterskog ređenja izrazio spremnost vršiti svećeničku službu, slaviti Kristova otajstva, propovijedati evanđelje te se i samom tješnje povezivati s Kristom,⁸⁹ zahtijevaju od njege napor svakodnevne realizacije u skladu s Božjim naukom, a ne vlastitim željama ili planovima. A to je moguće samo ako svećenik dozvoli da ga Riječ Božja vodi i da vlada u njegovu životu, kao što i naučava Drugi vatikanski koncil: "Budući da su službenici Božje Riječi, dnevno čitaju i slušaju Božju riječ koju su dužni izlagati drugima. A ako se ujedno trse da je i sami prime, postajat će iz dana u dan sve savršeniji Gospodinovi učenici, prema riječima apostola Pavla Timoteju: 'O tome razmišljaj! Posveti se sav tome da tvoj napredak postane očit svima! Pazi na se i na nauku! Ustraj u tome! Izvršujući ovo, spasit ćeš i sebe i svoje slušatelje' (1 Tim 4,15-16)."⁹⁰

2.2. Poslušno srce

Na kraju se postavlja još jedno pitanje: Kako naučiti slušati Riječ Božju i o čemu ustvari ovisi kvalitetno slušanje koje postaje poslušnost i realizacija te riječi u životu? Drugim riječima: Koji je "organ slušanja" Božje riječi?

U Starom zavjetu Bog preko proroka Baruha obećava dati svojem narodu tvrde šije, nakon što se opameti, "srce i uši da čuju" (Bar 2,31), a i proroku Ezekijelu zapovijeda "sve riječi što ću mu reći uzeti k srcu i poslušati ih svojim ušima" (Ezek 3,10). Upravo zbog tvrdokornosti ili okorjelosti srca faraon ne želi poslušati Mojsija i Arona te odbija pustiti narod (usp.: Izl 7,13–14,22; 8,15; 9,12) i time navlači na sebe i svoj narod Božji gnjev koji će se izraziti ponajprije u deset egipatskih kazni (usp.: Izl 7,14–11,10; 12,29–36), a kasnije i u pomoru faraonove vojske u vodama Crvenog mora (usp.: Izl 14,27–30). Prorok Jeremija također ističe da je ustvari okorjelost zloga srca pravi razlog zašto narod ne sluša svojega Boga: "A vi još gore učiniste nego oci vaši, jer evo, svaki se povodi za okorjelošću zloga srca svoga, a mene ne sluša" (Jr 16,12). Pa i Izaija, tekst na koji se poziva sam Isus kako bi objasnio zašto govori u prisposodobama (usp.: Mt 13,14–15; Mk 4,12; Lk 8,10b), a i Luka navodi u Djelima kako bi objasnio da je poganima poslano spasenje Božje zato što će poslušati

⁸⁹ Usp.: Zvonko PAŽIN, „Prezbitersko ređenje“, 74.

⁹⁰ PO, br. 13.

(usp.: Dj 28,23–28), govori o “usaljenom srcu”⁹¹ naroda: “uši začepiše, oči zatvoriše da očima ne vide, ušima ne čuju, srcem ne razumiju” (usp.: Iz 6,9–10 LXX). S jedne strane gluhoća i sljepoća vode k tome da i srce postaje tvrdo i bezosjećajno, dok s druge strane okorjelo i usaljeno srce onemogućava čuti i vidjeti i samim time razumjeti. “Začarani krug” iz kojeg kao da nema izlaza! Osim što tražiti u Boga da nam stvori čisto srce (usp.: Ps 51,12), tj. da nam da novo srce i novi duh (usp.: Ez 11,21; 18,31; 36,26).

Također i Novi zavjet povezuje slušanje Boga i njegove Riječi sa srcem, ukoliko upravo o kakvoći srca ovisi hoće li slušanje biti plodno ili ne. To se vidi posebice u tumačenju prisposode o sijaču prema kojem su “slušatelji uz put” oni kojima đavao odmah odnosi Riječ *iz srca* (ἀπὸ τῆς καρδίας) da ne bi povjerovali i spasili se (Lk 8,12; usp.: Mt 13,19), dok sjeme u dobroj zemlji “to su oni koji u plemenitu i dobru *srcu* slušaju Riječ, zadrže je i donose rod u ustrajnosti” (Lk 8,15). Drugim riječima, kako bi Riječ donijela plod, potrebno je da padne “u plemenito i dobro srce” (ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, doslovno “u lijepo i dobro srce”), tj. srce koje bi bilo pošteno i pravedno, promišljeno i razborito, umjereno i sposobno, jednom riječju, u kojem bi sve bilo “u redu”.⁹² Takvo srce nije naravno čovjeku “svaka pomisao koja u je njegovoj pameti (doslovno: “u njegovu srcu”; hebr. *malšbōt libbô*, “misli njegova srca”; LXX: πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, “sve što ima na umu [namjerava]”⁹³ u svom srcu”) uvijek samo zloća” (Post 6,5), nego ga treba odgojiti “po srcu” Boga koji obećava “podići sebi vjerna svećenika po svom srcu i po njegovoj želji” (usp.: 1 Sam 2,35) te dati svojem narodu “pastire po srcu svojemu koji će ga pasti razumno i mudro” (usp.: Jr 3,15).

No, kako odgojiti u sebi takvo srce? Kako ga naučiti slušati i donositi ispravne odluke, jer iz srca, a ne iz glave, “izlaze zle namisli, bludništva, krađe, ubojstva, preljubi, lakomstva, opakosti, prijevara, razuzdanost, zlo oko, psovka, uznositost, bezumlje. Sva ta zla iznutra izlaze i onečišćuju čovjeka” (Mk 7,22–24). Jasno je da je riječ o trajnom procesu u kojem treba biti svjestan, kao i snage Božje riječi koja kao sjeme bačeno u zemlju “noću i danju klija i raste, a zemlja sama od sebe (gr. αὐτομάτη, doslovno: “koji se sam od sebe događa, bez ljudske pomoći, na prirodan

⁹¹ Nalazimo još i druge izraze kao što su „otupjelo“, „otežalo“, „tvrdo“, „kamenito“ ili „iščašeno“ srce.

⁹² Usp.: Erich BEYREUTHER, „Bene, buono“, Lothar COENEN – Erich BEYREUTHER – Hans BIETENHARD, *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento* (Bologna: Bologna, 1986.), 167.

⁹³ Usp.: „διανοεῖται“, Stjepan SENC (ur.), *Grčko-hrvatski Rječnik za škole* (Zagreb: Kr. Hrv.–Slav.–Dalm. Zem. Vlade, 1910. [reprint 1988.]), 201.

način”,⁹⁴ automatski donosi plod”, a da čovjek koji ga je bacio u zemlju i ne zna kako (usp.: Mk 4,26–28), tako i osobne odgovornosti “sa svom krotkošću primiti usađenu riječ koja ima moć spasiti duše” (usp.: Jak 1,21). Iako, s jedne strane, rast Riječi ovisi isključivo o Bogu koji daje rasti, a ne o onome tko ju je posadio, ni o onome tko zalijeva (usp.: 1 Kor 3,7), sama mogućnost rasta, a i plodovi uvelike ovise o srcu u koje će pasti sjeme, hoće li mu dopustiti da pusti korijen te ga zadržati ili će ga ugušiti brigama, bogatstvom i životnim nasladama (usp.: Lk 8,13–15).

2.3. “Pazi na sebe” ili briga o srcu

Srce, kao središnji ljudski organ o kojemu ovisi svaki ljudski čin te je odgovorno za odnos s drugima i ključni pokretač vjere u Boga, u Bibliji može biti dobro ili loše. Glavnim uzročnikom dobrog i aktivnog srca je Bog, dok je lošem srcu glavni uzrok sam čovjek.⁹⁵ S obzirom na to da čovjek najčešće griješi mislima srca, sveti Bazilije naučava da je potrebno upravo srcu i posvetiti najveću zaštitu i brigu. U svojem komentaru na Pnz 15,9 “Čuvaj se da ti se u srcu ne porodi opaka misao” Bazilije uspoređuje brigu o srcu s brigom što je liječnici vode o tome da se slabije tijelo ojača preventivnim ponašanjem i brigom kako bi se stvorio odgovarajući imunitet. Tako je i srcu – zaključuje Bazilije – “potrebno stvoriti duhovni imunitet jer za razliku od grijeha tijela koje zahtijeva i pogodno vrijeme i mjesto, pa i fizički napor, za grijeh srca pogodno je svako mjesto i svako vrijeme i ne zahtijeva nikakva napora, a i ostaje skriven od pogleda drugih, *sve dok ne dođe Gospodin koji će iznijeti na vidjelo što je sakriveno u tami i razotkriti nakane srdaca* (1 Kor 4,5).”⁹⁶

Slika stjecanja duhovnog imuniteta veoma je prikladna za trajnu formaciju jer osim različitih vrijednih konkretnih prijedloga i pothvata na različitim razinama od nacionalne i pokrajinske Crkve, biskupije, dekanata, manjih crkvenih zajednica do privatnih studija i opremljenih knjižnica,⁹⁷ ukazuje na nezamjenljivost osobnog angažmana u trajnoj formaciji i važnosti odgoja srca o kojemu ovisi hoće li i kakve plodove donijeti primljena Riječ. Drugim riječima, upravo o srcu, o tome hoće li svećenik znati očuvati

⁹⁴ Usp.: „αὐτόματος“, Stjepan SENC (ur.), *Grčko-hrvatski Rječnik za škole*, 139.

⁹⁵ Usp.: Dubravko TURALIJA, „Pokušaj novoga pristupa biblijskome srcu kao jedinoj ljudskoj bateriji“, *Vrhbosnensia* 22 (2018.), 281, 287, 302.

⁹⁶ Usp.: Basilius MAGNUS, *Homilia in illud: Attende tibi ipsi*: PG 31, 200B–200D; = Basilio DI CESAREA, „XVIII. Omelia su *Presta attenzione a te stesso* (Dt 15,9), Giorgio MAZZANTI (ur.), *Basilio di Cesarea. Omelie sui Salmi e altre omelie esegetiche: introduzione, commento e revisione* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017.), 502–503.

⁹⁷ RFNC, br. 149.

svoje srce od zlih misli i naučiti ga slušati Božju Riječ i živjeti po Božjoj volji i ovisi sva nastojanja glede duhovnog rasta i njegova napretka, pa i vrijednost svih djela i nakana.

S obzirom na to da se u srcu obrađuju bilo dobre, bilo zle informacije koje na prvom mjestu prikupljaju uši, a oči upotpunjuju sve do onoga časa kada se pojave na ustima,⁹⁸ kada se i otkriva te dolazi na vidjelo što zaista leži čovjeku u srcu, posebnu pozornost potrebno je posvetiti tome da se nauči srce prepoznati dobro kako bi ga se zadržalo i ukrijepilo te zlo kako bi ga se izbjeglo i ne dopustilo da se ukorijeni. Sveti Bazilije govori o instinktu koji je Bog dao živim bićima kako bi izbjegli sve što može nauditi njihovu životu te poziva svoje čitatelje da koriste um i budu brižljivi čuvari poticaja koji im daje Bog kako bi bili sposobni razlikovati ono što šteti od onoga što spašava.⁹⁹

Potrebno je, dakle, bježati od grijeha, ali kao što tjelesnim očima promatramo vidljive stvari, tako i budnim “okom duše” treba promatrati samoga sebe kako ne bismo pali u zamke koje je postavio neprijatelj i tako postali plijen đavla “koji bi nas držao robljem svoje volje” (usp.: 2 Tim 2,26). To je moguće ako budemo pazili na dobro naše duše, a ne na tjelesna dobra, ako se ne budemo trudili da udovoljimo tijelu i ne budemo težili po svaku cijenu zdravlju i ljepoti, užicima i zadovoljstvu te dugom životu. Potrebno je znati prepoznati kako zdravlje, tako i bolest duše jer mnogi, razboljevši se teškim i neizlječivim bolestima zbog nedostatne pažnje, nisu ni svjesni da su bolesni. No, i za zdravog od velike je koristi prepoznati zdravlje duše kako bi postigli savršenstvo u onome do čega ih je Bog pozvao, da se kao vojnik “zajedno zlopata za Evanđelje” (2 Tim 1,8; usp.: 2 Tim 2,3), da “bije boj plemeniti” (usp.: 1 Tim 1,18) protiv “zlih duhova” (Ef 6,12) i tjelesnih požuda (usp.: Gal 5,24; Rim 7,5), obučen “u svu opremu Božju” (usp.: Ef 6,13) “ne zaplećući se u svagdanje poslove kako bi se vojskovođi svidio” (usp.: 2 Tim 2,4) ili kao borilac da pazi da ne prekrši niti jedno pravilo i da se kao Pavao bori šakama (usp.: 1 Kor 9,26), štiteći vitalne organe i ne ispuštajući iz vida suparnika.¹⁰⁰

Od ne manje važnosti je biti trijezan (usp.: 1 Tim 3,2; Tit 2,2), spreman odlučivati, biti čuvar sadašnjih stvari i sposoban predvidjeti buduće. Sveti Bazilije uvelike ističe važnost ne zanemarivati zbog lijenosti sadaš-

⁹⁸ Usp.: Dubravko TURALIJA, „Pokušaj novoga pristupa biblijskome srcu kao jedinoj ljudskoj bateriji“, 285–286.

⁹⁹ Usp.: Basilius MAGNUS, *Attende tibi ipsi*: PG 31, 200D–201C; = „Presta attenzione a te stesso (Dt 15,9)“, 503–504.

¹⁰⁰ Usp.: Basilius MAGNUS, *Attende tibi ipsi*: PG 31, 201C–208B; = „Presta attenzione a te stesso (Dt 15,9)“, 504–512.

njust i ne "uživati" u stvarima kojih nema ili koje možda nikada neće biti kao da ih imamo. Čovjek ne smije staviti ispred sebe stvari koje ne postoje, gajiti u sebi isprazne nade, nego treba znati na koristan način iskoristiti sadašnje stvari. Važno je preispitivati samoga sebe, a ne tražiti trn u bratovu oku (usp.: Mt 7,3-5; Lk 6,41-42): jesam li sagriješio mislima, je li mi se jezik okliznuo istrčavajući ispred razuma, jesam li učinio nešto što nisam htio. Ako i nađemo u svojem životu mnoge grijeha (usp.: Lk 7,7) – a naći ćemo ih jer smo grešnici – ponovimo riječi carinika: "Bože, milostiv budi meni grešniku!".¹⁰¹

Zaključak

Svećenik je čovjek molitve koji se moli za sebe i za druge, za koga je molitva u središtu njegova osobnog života i svećeničke službe, a odnos s Bogom i služba ljudima srž njegove egzistencije. No istovremeno molitva i formira svećenika za djelo služenja i za izgrađivanje Tijela Kristova, do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, kako bi dospio do mjere uzrasta punine Kristove i postao savršenim čovjekom (usp.: Ef 4,12-13). Molitva nije samo neki religiozni čin, pa ni regularno ponavljanje tih obrednih činova, bez obzira na njihov intenzitet i trajanje, nego dijalog s Bogom u dubini srca u skladu i jedinstvu s Isusom Kristom, Dobrim Pastirom kojega misao i osjećaji postaju naši i konkretiziraju se u djelima ljubavi prema drugima. Za svećenika, dakle, *moliti* znači biti svećenik, živjeti kao svećenik, a *ne moliti* povlači za sobom posljedice da svećenik gubi ustvari svoj identitet, a ne samo svoju svećeničku duhovnost ili zanos.

Gledano iz te perspektive, trajna formacija je ustvari postojani rast u Božjoj milosti i razvoj svojeg specifičnog svećeničkog identiteta i poziva u svim njegovim sastavnicama od ljudske i intelektualne, do duhovne i pastoralne. Različiti skupovi posvećeni brizi oko slavljenja sakramenata, duhovne vježbe, pastoralni susreti i sva intelektualna formacija ne mogu zamijeniti osobno zalaganje svećenika na vlastitoj formaciji. To znači da svećenik mora ne samo spremno odgovoriti na inicijative koje dolaze od biskupa i ostvaruju se kroz konkretne prijedloge i pothvate na različitim razinama nego ponajprije mora voditi brigu da svakodnevno traži Božju volju i izvršava je u vlastitom životu na putu k savršenstvu. A to je moguće ostvariti samo pod uvjetom da će dozvoliti Božjoj riječi da ga odgaja i poučava. Ne radi se samo o tome da svećenik izvršava sve propise i pravila s formalne i vanjske točke gledišta nego da očuva od opakih misli

¹⁰¹ Usp.: Basilius MAGNUS, *Attende tibi ipsi*: PG 31, 208B-209C; = „Presta attenzione a te stesso (Dt 15,9)“, 513-514.

svoje srce te da ga nauči odlučivati i činiti po Božjoj volji. Briga za vlastito srce da bude po Božjoj volji trebala bi postati jednim od prioriteta trajne formacije svećenika jer upravo iz srca proizlaze sve odluke, nakane i djela koja razotkrivaju njegov pravi identitet autentičnog božjeg čovjeka koji napreduje prema savršenstvu ili licemjera koji kao „obijeljeni grob izvana izgleda lijep, a iznutra je pun mrtvačkih kostiju i svakojake nečistoće“ (usp.: Mt 23,28).

Molitva i trajna formacija nalaze svoj izvor, nadahnuće, ali i „pravilo“ u Svetom pismu, u svakodnevnom čitanju i meditiranju Božje Riječi. Svećenik tu ponovo čuje poziv: „Dođi i idi za mnom“ (Mt 19,21; Mk 10,21; Lk 18,22; usp.: Iv 21,19.22) i spremno odgovara: „Evo me, Gospodine!“ (Dj 9,10); tu se u uzajamnom dijalogu susreće s nebeskim Ocem slušajući njegovu Riječ i ostvaruje ju utjelovljujući je vlastitim životom; tu otkriva Božji naum i prepoznaje svoje mjesto u njemu te pronalazi snagu u suradnji s drugima ostvariti povjerenu mu od Boga zadaću i službu.

No, kako naučiti moliti tako da molitva bude istinski dijalog s Bogom, koji bi davao snagu svećeniku vršiti njegovu proročku, kraljevsku i svećeničku službu na posvećenje, naučavanje i upravljanje Božjim pukom te nadahnjivao sav njegov pastoralni rad? Kako se osobno angažirati u brojne inicijative trajne formacije koje dolaze od biskupa i ostvaruju se kroz konkretne prijedloge i pothvate na različitim razinama, a da ne postanu samo formalna dužnost koju treba „odraditi“ i koja ne dotiče ni um ni srce, nego da zaista doprinesu ljudskom, duhovnom, intelektualnom i pastoralnom rastu, a ponajprije jedinstvu i suradnji među svećenicima? Odgovor nalazimo u *lectio divina*, u tom molitvenom čitanju Svetoga pisma zahvaljujući kojemu možemo u biblijskom tekstu shvatiti živu riječ koja propitkuje, usmjerava, oblikuje postojanje.¹⁰² I nisu toliko važne konkretne metode *lectio divina* jer, kao što pišu F. Rossi de Gasperis i L. Pacomio: „Moliti se uči moleći“,¹⁰³ nego postojanost i zajednički trud onih koji su prihvatili Kristov poziv ići za njim i uzeti na sebe sladak jaram njegova nauka (usp.: Mt 11,29-30). Molitva i trajna formacija tako postaju ne teret dužnosti koji treba pod svaku cijenu i bez obzira na sve okolnosti nositi, nego radost slobode biti s Isusom onih koje je on pozvao i odabrao da „budu s njim i da ih šalje propovijedati [...] evanđelje svemu stvorenju“ (Mk 3,14; 16.15; usp.: Lk 9,2), „da izgone nečiste duhe i da

¹⁰² IVAN PAVAO II., *Ulaskom u novo tisućljeće. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000.* (6. siječnja 2001.), br. 39 (Zagreb: KS, 2001.).

¹⁰³ Francesco ROSSI DE GASPERIS – Luciano PACOMIO, *A pregare s'impara pregando* (Milano: Edizioni Paoline, 1994.).

liječē svaku bolest i svaku nemoć“ (usp.: Mt 10,1; Lk 9,1-2) te da „učine njegovim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što im je on sam zapovjedio!“ (usp.: Mt 28,19-20).

PRAYER AND PERMANENT FORMATION AS THE DUTIES OF PRIESTLY LIFE

Summary

Prayer is integral to the identity, spiritual life, and ministerial duties of a priest. It is typically expressed through words and ritualistic forms, yet it finds its most privileged expression within the human heart – a place of dialogue between the divine call and the human response. In the depths of his heart, a priest unites with Christ and engages in the filial discourse between Jesus and the Father. This intimate invitation from Christ to “be with Him” is actualized in the priest’s fellowship with other clergy, united by shared ordination and mission. Reflecting on the exemplar of prayer provided by Jesus in the Gospels, we recognize the indispensability of prayer and scriptural engagement in priestly service, necessitating earnest endeavor and steadfastness. The focus is not on the ritualistic aspects of prayer but on the continuous pursuit of growth “in the grace and knowledge of our Lord and Saviour Jesus Christ” (2 Peter 3:18), allowing prayer to suffuse every aspect of a priest’s existence and ministry. This process of unending formation encompasses human, spiritual, intellectual, and pastoral dimensions. Its aim is to assist priests in fervently fulfilling their vocation, conferred through holy orders: to preserve, safeguard, and enhance their unique identity and mission, thus consecrating themselves and their congregants through their ministry. The realization of this calling is contingent upon their engagement with, and guidance by, the Word of God in their daily lives and pastoral work, with the caliber of this engagement largely depending upon the cultivation of a “noble and good heart” (cf. Luke 8:15), vigilantly protected against “wicked thought” (cf. Deuteronomy 15:9).

Keywords: Priest, prayer, Eucharist, Liturgy of the Hours, ongoing formation, synodality, heart.

Prijevod: Taras Barščevski i Kevin Sullivan